

RITÓÓK ZSIGMOND

KÉT KÖLTEMÉNY AZ ANTHOLOGIA LATINÁBÓL

STEPHANO JELENITS
VIRO VERE CHRISTIANO
SEPTUAGENARIO

Szövegkritikai megjegyzések az Anthologia Latina két költeményéhez (472 és 475 Shackleton-Bailey = 474 és 477 Riese) és értelmezésük mint hazatérés-költeményeké.

Kulcsszavak: Anthologia Latina

A leideni Codex Vossianus Lat. Q. 86 tartalmaz egy sor kis költeményt (Anth. Lat. 462—477 Shackleton-Bailey), melyeket első kiadójuk, Josephus Scaliger Petroniusnak tulajdonított.¹ Scaliger egyfelől Fulgentiusra támaszkodott — aki a 464-es számú költeményből néhány szót, a 474-esből négy sort mint Petroniustól valót idézett (mythol. 1, 1, ill. 3, 9) —, másfelől ízlésére.² (Akkor ez még elég volt, mások is így jártak el.) Scaliger véleményét óvatosan bár, de Riese, Baehrens, Collignon, Tandoi és Shackleton-Bailey is elfogadta, és a petroniusi eredet mellett érvelt annak idején C. W. Krohn.³ Io. Chr. Wernsdorf vagy H. Meyer ezzel szemben elutasította ezt a nézetet, F. Bücheler pedig, aki Petronius művének első kiadásába még minden neki tulajdonított szöveget felvett, még ha helyességében nem hitt is, a további ki-

¹ Részben — 462—466; 468—469; 471—472; 475 — kiadásában, Catalecta Vergilii et aliorum poetarum Latinorum poemata. Lugduni 1573, melyet nem láttam, részben — 470; 473; 474 — jegyzeteiben (schedae). Egyszerűség kedvéért itt sorolom fel időrendben a kiadásokat, melyekre hivatkozom: *P. Pithoeus*: Epigrammata et poemata vetera. Parisiis 1590 (ezt sem láttam). — *P. Burmannus Secundus*: Anthologia Latinorum epigrammatum et poematum. I. Amstelaedami 1759. 501—504. — *Io. Chr. Wernsdorf*: Poetae Latini minores. IV. Altenburgi 1785. 608—612. — *Henricus Meyer*: Anthologia veterum Latinorum epigrammatum et poematum. I. Lipsiae 1835. 51—52. — *Buecheler*: Petronii Saturae. Berlini 1862. — *A. Riese*: Anthologia Latina. I. Lipsiae 1869 (2. kiad. 1894). — *Aem. Baehrens*: Poetae Latini minores. IV. Lipsiae 1882. — *A. Ernout*: Pétrone, Le Satiricon. Paris 1922. — *Shackleton-Bailey*: Anthologia Latina. I. Stutgardiae 1982. — *Ed. Courtney*: The Poems of Petronius. American Classical Studies 25. Atlanta 1991. — *K. Müller*: Petronii Arbitri Satyricon reliquiae. Stutgardiae—Lipsiae 1995. (4. kiad.)

² Nem láttam *V. Ciaffi* munkáját: Fulgenzio e Petronio. Università di Torino, Pubblicazioni della Facoltà di Lettere e Filosofia. 14, 2. Torino 1963.

³ *Riese* I p. XL; *Baehrens* IV p. 36; *A. Collignon*: Étude sur Pétrone. Paris 1891. 367—376 (bár tudatában van a bizonytalanságnak: 366, s 472-t éppen nem tartja Petroniustól valóznak); *V. Tandoi*: Note esegetiche e testuali a carmi dell' Anthologia Latina. ASNP 31. 1962, 118—119; *Shackleton-Bailey* kiadásában a 462—477. költeményekhez írt jegyzetben.

adásokból a Codex Vossianus verseit kihagyta, és nekik is akadtak követőik.⁴ A kérdés ma sincs véglegesen eldöntve. Az alábbiakban nem az eredetiség eldöntése a célom, csak két költeményhez kívánok néhány megjegyzést fűzni, a 472. és a 475. számúhoz (=474 und 477 Riese, 51 Bücheler, 84 und 87 Baehrens, 49 és 50 Ernout, 36 és 38 Müller).

A költemények meglehetősen romlott állapotban maradtak ránk. A két költeményt Scaliger összekapcsolta, és Büchelerrel bezárólag minden kiadásban egy költeményként szerepelnek, jóllehet a kódexben két másik áll közöttük, jóllehet már Burmann megjegyezte, hogy 472, 7—8 sokkal inkább egy költemény végére illik, és jóllehet Bücheler is osztotta ezt a véleményt, vagy e két sort önálló töredéknek tartotta. Először Riese kiadásában szerepelnek önálló költeményekként, ahogyan a kódexben is vannak. Először a költemények szövegét adom, majd szövegkritikai megjegyzéseket fűzök hozzájuk, végül értelmezésüket kísérelm meg.

472

*O litus vita mihi dulcius! o mare felix,
cui licet ad terras ire subinde meas!*

*O formosa dies! hoc quondam rure solebam
Naidas alterna sollicitare manu.*

⁵ *Hic fons, hic locus est, illic sinus egerit algas,
haec statio est tacitis fida Cupidinibus.*

*Pervici. Neque enim fortuna malignior unquam
eripiet nobis, quod prior hora dedit.*

A szöveg a kódexben (V) kétszer van leírva (V¹, V²), ehhez járul Scaligernek jegyzetei közt található másolata (schedae), illetve ennek lapszélére írt javításai (Cod. Leidensis Scaligeranus 60 C). Ezeket Burmann kiadásából ismerem.

1 *dulcior* V, ennek alapján Baehrens *visus*-ra gondolt *litus* helyett, *dulcius* Scaliger. — *o mare!* Scaliger, Burmann, Wernsdorf, Bücheler, Baehrens, Butler 1909;⁵ *o mare felix!* : Scaliger schedae, Pithou, Riese, Ernout, Shackleton-Bailey,⁶ Courtney,⁷ Müller. Plinius egy helye ellenére, melyre Wernsdorf hivatkozik — Ep. 1, 9, 6: *o mare, o litus, verum secretumque* μυστικόν — a második központosítást tartom jobbnak, vö. alább. Mindenesetre az, aki az elsőt választja, annak a 2. sorban *suas*-t kell olvasnia, amire Bücheler gondol is, hiszen talán nem feltétlenül mindenkinek boldogság, ha a költő földjére érkezhetik.

⁴ Wernsdorf: i. h. 609; Meyer I p. XXIII; Bücheler Fr. 51 és p. 28—229; Révay J.: Petronius és kora. Bp. 1927. 31; W. Kroll: RE 19 (1938) 213 s. v. Petronius 29; nagyon tartózkodó Ernout a 40. töredékhez írt jegyzetben.

⁵ H. E. Butler: Post-Augustan Poetry from Seneca to Juvenal. Oxford 1909. 37.

⁶ Towards a Text of 'Anthologia Latina'. Cambridge 1979. 64, és kiadásaiban is.

⁷ Courtney: i. m. 58, óvatosan sem itt, sem ott nem téve írásjeleket, de kommentárjaiban a *mare* utáni felkiáltójelet Petronius 108, 14—15-re való hivatkozással valószínűnek tartva.

2 *ire subinde V, ire redire* Burmann, aki Stat. Silv. 1, 2, 34-re és Mart. 12, 60, 10-re hivatkozik, de mindkét esetben más a helyzet. — *meas V, suas* Bücheler, *tuas* Baehrens.

3 *dies V, quies* Heinsius, Prop. 1, 10, 1 (*iucunda quies*) és Stat. Silv. 1, 3, 91 (*fecunda quies*), alapján, azonban *formosus* időről is: Verg. Ecl. 3, 57; Ov. A. A. 2, 315; Prop. 1, 4, 7 stb. — *hac V*, ennek megfelelően *luce* Scriver.

4 *Iliadas armatas sollicitare manus V*. A javítások száma nagy. Ha a bizonyosan romlott *Iliadas*-ból akarnánk kiindulni, úgy az *armatas manus*-t 'fegyveres csapatoknak' érthetnők. Így akart Pithou *Iliadum*-ot olvasni — de mit jelent az, hogy 'a trójai nők fegyveres csapatait' (vagy 'kezeit') nyugtalanítani? *Iliada armata s. manu*, így J. F. Christ. De mivel volt a költő keze felfegyverezve, és mit jelent az 'Iliast zaklatni' vagy 'a trójai nőt zaklatni'? Wernsdorf⁸ *Iliade armatas s. manus*-t ajánlott, s úgy értelmezte, hogy a költő a trójai háborút beszélte el, mert a költők gyakran magukról mondják, amit ábrázolnak (vö. Prop. 2, 1, 18. A szavak tehát azt jelentenék, hogy a költő egy Iliasszal mozgatta a felszerelt csapatokat? Nyelvi szempontból talán lehetséges volna egy ilyen értelmezés — a *sollicito*-nak Aetna 42-ben van ilyen értelme —, de kérdés, hogy akadt-e költő, aki költeményét Iliasnak merete volna nevezni. Ettől függetlenül azonban mindezek a javítások metrikai okokból valószínűtlenek. Krohn ui. megfigyelte, hogy sem a valóban petroniusi költeményekben, sem a Cod. Vossianus Petroniusnak tulajdonított verseiben nincs *-um* elisio, és a magánhangzók közül is csak a *-que -e-je* elidálódik, ez is ritkán fordul elő.⁹ Ennek folytán valamennyi fentebbi javítás elesik. Csak Scaliger egyik megoldási javaslata jöhet szóba: *hoc rure solebat Ilias a. s. m*. Csak hát miért lesz a vidék a költő számára attól vonzó, hogy ott olvasta az Iliast? (Így volna a szöveg értelmezhető.)

Másik lehetőségnek látszott a romlott *Iliadas* valamilyen női névvel való helyettesítése. Így javasolta Scaliger — a fentebbi javítás mellett — a *Phyllidis* név beillesztését, Heinsius pedig *Phyllidos hamatas*-t írt. Scaliger javaslata esetében kérdéses marad az *armatas* értelme: mivel lett volna Phyllis keze felszerelve vagy felfegyverezve? Heinsius, talán Prop. 4, 8, 57-re gondolva, ezen akart segíteni, csak hogy a *hamatus* 'karmos'-t jelent.¹⁰ Burmann ugyanerre a Propertius-helyre hivatkozva *iratas*-t javasolt, Lindenbrog *Naidas armata sollicitare manu*-t, amiből Baehrens *Naidos armatas s. manus*-t. Az *armatas* vagy *armata* azonban itt is magyarázatlan marad. Butler szintén *Naidas*-t írva az *armata*-t *alterna*-ra javította, s így fordítja: I was wont to harass the water-nymphs with alternate stroke i. e. by swimming.¹¹ Shackle-

⁸ I. m. III. 1782. 261 (IV. 608 már *Iliadum*-ot vesz a szövegbe).

⁹ Krohn: i. m. 20.

¹⁰ Vö. Ov. Met. 12, 563, a sas horgas körméről, Trist. 3, 10, 63 a nyilakról.

¹¹ Butler: i. m. 137; uő., Petroniana: CR 26, 1912, 221. Itt már megemlíti Lindenbrogot is (a fordítás is innen). Butler: Prop. 1, 11, 12-re hivatkozik (*alternae facilis cedere lympa manu*), de Ov. Met. 4, 353; Ib. 589; Manil. 5, 423 is idéhezhető volna (*alterna brachia*, ill. *alternos lacertos*). Martialis ugyan a falu nyugalalmát állítja szembe a zajos Baiae-vel, ahol *sulphureis nympa natatur aquis* (6, 43,2), de lehetett *rure* is üszni, nemcsak mert ott természetes vizek is voltak (Verg. G. 2, 412—414; Aen. 4, 526—527), hanem

ton-Baily egy lépéssel tovább megy, és a *rure* helyett *rore*-t ad szövegében, így magyarázva a helyet: The poet used to splash his mistress(es) in the water.¹² A konjek-túra szellemes, de Butler javítása talán elég. Courtney szintén nem fogadja el a *rore* változatot (még csak meg sem említi), viszont felfedezett az Anth. Pal.-ban (5, 197, 3) egy nőt, akit Iliasnak hívtak, és kommentárjában *Iliados rabidas s. m.*-ra gondol, de szövegében †*Iliadas armatas*†-t ad. Müller az egész sort cruxok közé teszi.

5 *Hic fontis lacus est V¹, locus V². lacus* Riese, Ernout, Baehrens, utóbbi azzal a megjegyzéssel, hogy a *locus* talán megtartható volna, ha a *fontis*-t megfelelően módosítani lehetne. Heinsiusnak három javaslata is volt: *fontis liquor*, *fonti lacus* és *hic fons hic lacus est*. Shackleton-Bailey e legutóbbit veszi szövegébe. *Lacus / locus* pusztá íráshiba is lehet, mindenesetre *fontis locus* eléggé prózai (bár Lucr. 2, 344 *loca aquarum*; Isid. Etym. 13, 19, 2: *lacus...aquae quasi locus*), a *fontis lacus* mellett felhozható volna Verg. Aen. 7, 150: *fontis stagna Numici*; 7, 242: *fontis vada stagna Numici*, a *fonti lacus* mellett Varro LL 5, 26: *lacus: lacuna magna ubi aqua contineri potest*. A szövegben a *fontis lacus*-t hagytam a Vergilius helyekre gondolva, de habozva. Heinsius harmadik javaslata nyomatékosabb ellentét az *algas*-hoz.

6 *Victa V*, Burmann megtartja, Courtney cruxok közé teszi; *fida* Pithou, Riese, Baehrens, Ernout; *dicta* Heinsius; *placitis laeta* vagy *lecta* Toll; *crepidinibus* Wernsdorf; *vota* Meyer; *tuta* Bücheler, *apta?* Riese; *lecta* Shackleton-Bailey (Verg. Aen. 8, 606-ra hivatkozva). Bár a *tuta*-hoz is hozható párhuzam: Verg. G. 4, 421 *statio tutissima nautis*, *fida*-nak is van párhuzama: Verg. Aen. 2, 23 *statio male fida carinis*, Sil. 3, 655: *Cynosura...fidissima nautis*. *Crepidinibus* csak a hajózásra szűkítené a kifejezés értelmét.

7 *pervixi V*, Scaliger és a legtöbb kiadó, *pervici* Pithou, Riese. Burmann állítása szerint Pithounál *pernici* áll, de már ő is sajtóhibára gyanakodott (Pithou kiadását nem láttam). Mások erről nem is tesznek említést, és *pernici*-nek nem is sok értelme volna. — A *pervivo* (ritka szó!) jelentése Wernsdorf szerint *ad hoc tempus vitam bene exegi* volna. Csakhogy itt éppen az *ad hoc tempus* hiányzik, bár az időhatár ThLL X, 1, 12, 1887—8 szerint csak itt és egy feliraton hiányzik. A *pervinco* ezzel szemben abszolút áll Lucr. 1, 72; Tac. Ann. 11, 10, 2 'teljes győzelmet aratni' értelemben.

7—8 Vö. fent. Riese is hajlamos volt arra, hogy a distichont nem idetartozónak tartsa.

8 *priora V*, *prior hora* Scaliger, *prior aura* Baehrens.

mert hatalmas mesterséges tavakat (Hor. C. 2, 15, 4) és úszómedencéket is hoztak létre (Plin. ep. 2, 17, 11; SHA 17, 19, 8; Rut. Nam. 1, 445—449). A tengerben úzásról, mint fiúk szórakozásáról Plin. Ép. 9, 33, 3.

¹² Towards a Text (6. j.) 63 és kiadásaiban. Az *Iliadas* helyett *Heliada*-ra gondolta, Dessau: Inscr. Lat. 8098-ra hivatkozva, ami csábító ötlet, de Krohn említett megfigyelése ellene mond.

475

*Illic alternis depugnat pontus et aer,
hic rivo tenui pervia ridet humus.*

*Illic demersas complorat navita puppis,
hic pastor miti perluit amne pecus.*

5 *Illic immani mors obvia solvit hiatus,
hic gaudet curva falce recisa Ceres.*

Illic inter aquas urit sitis arida fauces

.....

.....
hic dat periuro basia †multa† viro.

10 *Naviget et fluctus lasset mendicus Ulixes,
in terris vivit candida Penelope.*

1 *depugnat* V, *depugnant* Wakefield.

3 *divisas* V és a régebbi kiadások, továbbá Riese, Ernout, *dispersas* vagy *elisas* Heinsius; *diseictas* Franz, *diffisas* Hand, *collisas* Meyer; *demersas* (a szövegben) Baehrens (szerinte az általa feltételezett *demsas*-ból lett a *divisas*), Shackleton-Bailey, Müller, aki Anth. Lat. 470, 3-ra hivatkozik, amely költemény szintén a Scaligertől Petroniusnak tulajdonítottak közé tartozik. Hand *diffisas*-a is jó értelmet adna, de *diffindo* egy dolog kettéhasítását jelenti (*in duas partes seiungere*: ThLL V, I, 1103, 12). Burmann megpróbálta a *divisas*-t védeni (*a reliquis separatas*), de itt már a hajótörésről van szó, legfeljebb a gerendák szétesésére gondolhatnánk, vö. Ov. Met. 11, 663—664: *navem Auster flamine solvit*.

4 *Pastor mitis perluit omne pecus* V, *schedae*, de *marg. schedae*, de az utóbbi helyen a lapszélen *amne* és a *mitis* helyett Scaliger *nigrum*-ot javasolt (vö. Verg. G. 4, 126). Kiadásában azonban *mitis* és *omne* áll. *Miti és amne* Pithou és azóta minden kiadás. a hagyományos szöveg mellett a szórendre való hivatkozással lehet érvelni: N-A-V-A-N. *omne pecus*: Hor. C. 1, 2, 7; Calp. 2, 10, de *pastor mitis*-re nem találtam példát, annál többet a *mitis* + folyó-ra: Verg. Aen. 8, 88; Lucan. 1, 405; Sil. 17, 642; stb.

5 *oblita* V, *schedae*, de *marg. sched. obsita* és így Scaliger kiadásában is, *obvia* Heinsius, *abdita* Wernsdorf (a halál mint valami szörnyeteg emelkedik ki a tengerből), *obdita* Baehrens, *immani mors horrida saevit hiatu* Oudendorp. *Oblita* nyilvánvalóan romlott, de az *obsita*-val sem sokra megyünk, már Burmann sem tartotta jónak (*sine addita re qua obsita sive obducta sit, nimis obscurum*), mégis meghagyta szövegében. Meyer óta azonban minden kiadásban *obvia* olvasható (vö. Bacch. 3, 50—51 προφανής φόνων). A halállal kapcsolatban a *hiatus* gyakran használatos szó (Lucr. 5, 375; Sen. Oed. 164; Cons. Marc. 17, 3; Stat. Theb. 8, 378; stb.), de a *hiatus solvere* elég szokatlan kifejezés (talán ezért akarta Oudendorp konjekturával kiküszöbölni, Riese pedig *volvit*-ot írni), de párhuzamul felhozható az Ovidiusnál többször előforduló *ora solvere* kifejezés (Met. 1, 181 és Bömer a helyhez), továbbá az

olyan fordulatok, mint *portas solvere* (Lucan. 2, 704—705) vagy *solutis ergastulis* (Caes. B. C. 3, 22, 2).

6 *gaudet V, candet* vagy *ridet* Riese (talán szükségtelenül, vö. alább) — *recissa V, schedae, resecta* Heinsius (vö. Ov. Am. 1, 15, 12: *cadet incurva falce recisa Ceres*), Courtney.

7 Vö. Hor. Sat. 1, 2, 114. — Már Wernsdorf és utána Burmann látta, hogy a következő pentameter nem igazi ellentéte ennek a hexameternek, és Wernsdorf ezen egy enyhe szövegjavítással akart segíteni (vö. a 8. sorhoz mondottakat alább). Először Riese majd utána Baehrens feltételezett itt hézagot, valószínűleg helyesen. A 7. sor után egy olyan pentametert várnánk, amely szerint az égető szomjúságot a szárazföldön a bor enyhíti (Ceres említése után is ilyesmi volna várható), a 8. sor előtt pedig egy olyan hexametert, mely a szerelmes női csókok ellentéte, tehát valami ijesztőt, visszataszítót tartalmaz.¹³

8 A sorban két szó csonka a kéziratban *da* és *bassa V*. A két szót Scaliger javította (*schedae*), és így alakította a sort: *hic dat periuro basia multa viro*. Így Pithou és a későbbi kiadások Riese-t és Ernout-t is beleértve, noha a mondatnak így nincs alanya. Ezt ki így, ki úgy próbálta orvosolni: *nulla* Toll (ez ellentétben állna a szárazföld örvendetes voltával), *hic data periuro* (vagy *percaro*) *b. m. v.* Wernsdorf (aki ezzel a 7. sorhoz való kapcsolódást is megoldottnak vélte: ott a szomjúság éget, itt az adott szerelmes csókok — nagyon erőltetett), *hic dat Penelope* Oudendorp (ezzel előre lelövi a csattanót), *hic dat securo basia amica viro* (metrikai okokból problematikus, vö. fent 474, 3-hoz mondottakat), *dantur caro* Krohn (az ember itt nem valami személytelent vár); *dea fert iuncto* Baehrens (miért istennő és miféle?). Csak mellesleg említem Jacobs javaslatát: *perluto*, amivel azon kívül, hogy a kérdésesnek tűnő *periuro*-t egy nem kevésbé kérdéses szóval helyettesítette, semmit sem nyerünk. Hogy a *periuro*-t nem kell bolygatni, hamarosan kiderül. *Periurus* mindenestre nemcsak olyan embert jelent, aki formálisan hamis esküt tesz, hanem olyat is, aki 'esküdzik', vagyis valami valótlan állít erősen, hazudozik, vö. Plaut. Mil. 21; 1066; továbbá Cic. Pro Rosc. Com. 46. Müller csak a kérdés megoldatlanságát állapítja meg. Shackleton-Bailey a *multa* szót teszi *cruxok* közé, vagyis helyesen felismerte, hogy a hibának itt kell rejlenie, mert ez az egyetlen nélkülözhető szó. Helyette *pota*-t javasolna, Parroni *moecha*-t.¹⁴ Azt hiszem, egyik sem illik a költeménybe. A magam részéről *nupta*-t javasolnék. Így a *viro* egyrészt a *dat*-tól függne, másrészt a *nupta*-tól, hasonlóan mint a 2. sorban a *rivo tenui* egyfelől a *pervia*-hoz, másrészt a *ridet*-hez vonható.

10 *vivet V*, Burmann, *vivit* Heinsius, amit a kiadók többnyire elfogadnak.

A 472. költeményt Wernsdorf úgy értelmezte, hogy abban a szerző a villáját

¹³ Engedtetsek meg egy gyerekded játszadozás: *Hic fessum recreant Liber et uva tumens. — Illic attrito pristes et monstra minantur.*

¹⁴ Gnomon 57, 1985. 608.

magasztalja, ahonnan az arrajáró hajókat szemlélheti.¹⁵ Így értették a költeményt még egy jó darabig, még Meyer is az *Ad villam suam* címet adta a persze 475-tel megtoldott költeménynek. Csak H. E. Butler vette észre, hogy a költemény a költőnek korábbi boldogsága színhelyére való visszatérését ünnepli.¹⁶ Ha az első sorban a *felix*-et a *mare*-hoz vonjuk, úgy ez a helyzet és a továbbiak is még világosabbak lesznek. A tenger azért boldog, mert rögtön (*subinde*) eléri a partot, és ezzel a hajósnak oly kedves tájat. A hajós tehát még a nyílt tengeren van, de már megpillantotta a partot. A tenger máris ott lehet, de ő is tudja, hogy még aznap (*o formosa dies*) megérkezik, és a mind közelebb jövő villa (*rure*) szép emlékeket ébreszt benne, a játékokat a Najádokkal.

A következő distichonban a költő már mint megérkezett beszél, a vidékről azt mondja *hic*, a tengerről *illic*. Itt forrás van — a *locus amoenus* egyik jellemző eleme — ott a tenger haszontalan moszatot hord ki a partra. A vidék kikötő és egyszerűsmind tartózkodási hely (*statio*) a Vágyak számára. A *statio* szó választása a maga kettős jelentésével aligha véletlen. A hajós természetesen jó kikötőre vágyik, de a vágyak többes száma és a *statio* jezője más összefüggésre mutat. A hajós emlékeiben vagy reményeiben van ott valaki (hűségesen?), aki a csendes vágyat csillapíthatja. Az elején a Najádokra való utalás ezt már előkészítette. Végül a hajós visszapillant a megtett útra. Kitartott, elérte célját, a boldogságot, melyet a megelőző óra adott, még a rosszindulatú szerencse sem ragadhatja el tőle.

A másik költemény (475) első olvasásra egyszerű, szinte iskolás synkrisis benyomását kelti, melyben a hexameter a tengert ócsárolja, a pentameter a szárazföldet magasztalja. Érdekes azonban a költeményt közelebbről is szemügyre venni.

Az első hexameter a tengerről és a légről beszél, melyek egymással csatáznak, az első pentameter a földről, ahol patak csörgedez, amelyre a föld ránevet. Ezzel mindjárt adva van az alaphang. A következő versben a hajós az elpusztult hajóját siratja, míg a szárazföldön viszont a pásztor fürösztli nyáját. Így halad tovább a költemény, s bizonyos fokozás kezd kibontakozni. 1. sor: a tomboló vihar, 3. sor: a hajó elmerül, s az 5. sorban a szembejövő halál már szörnyű mélységeket nyit fel.¹⁷ A szárazföldön ezzel szemben béke a természetben az elemek közt, az ember bukolikus körülmények között él, békében az állatokkal, amelyeket gondoz, s Ceres, a görbe sarlóval levágott, örvendezik. A mondat rendkívül tömör — az *abl. causae*-nak is, *rei eff.*-nek is érthető — az istennő, aki a gabona is, örül az aratásnak, mely egyúttal az ő halála is, de míg a tengeren az fenyeget, hogy a halál elnyeli az életet, a földön a halálból lesz az élet, a kenyér.

Míg a hajótöröttet a hullámok közt a szomjúság gyötri, a szárazon Ceres párja, Liber kínál nekik enyhülést (ha felvetésünk helyes). És míg a kimerültet a vízben tengeri szörnyek rémítik, a szárazon szerelmes nő ad férjének csókokat, bár még oly

¹⁵ *Wernsdorf* IV 608.

¹⁶ *Butler* (5. j.) 137.

¹⁷ *Immanis* már hangzásánál fogva is a *Manes*-ra emlékeztet.

esküszegő, hazudozó, ingadozó legyen is.¹⁸ Béke nemcsak a természetben, nemcsak ember és természet, ember és istenek között, hanem ember és ember között is. Ez készíti elő a költemény csattanóját. A tengeren diszharmónia, vihar, hajótörés, halálos veszedelem az elemek harca, az égető szomjúság, a tengeri szörnyek miatt — a földön harmónia, a patakra nevető föld, pásztor és nyáj, kenyér és bor, csókokat adó nő. Ám válassza Ulixes, a hazudozó, az esküdöző a tengert, ám fárassza mint koldus a tengerárt, otthon, a földön él és várja őt — Pénélopé.

Nem szükséges, remélhetőleg, ezek után a két költemény közti hasonlóságot és különbséget részletezni. Mindkét költemény a megérkezésről szól. Míg azonban az egyik magát a megérkezés folyamatát írja le, a másik ezt a folyamatot egy merev synkrisisbe rejti. Ebben azonban fokról-fokra mindig világosabb lesz, milyen félelmetes a tenger, milyen hívogató a száraz, s ahogy a költemény halad, az ábrázolás mind melegebb, mind személyesebb lesz, míg végre elhangzik a név, mely a költő számára a föld igazi varázserejét jelenti. Szinte csak most tudatosul bennünk, hogy kezdettől a szárazföldön vagyunk, s a synkrisis elemei egy belső megérkezést ábrázolnak. Az egyik költemény egy objektív folyamatot ábrázol érzelmi töltéssel, a másik egy érzelmi folyamatot objektív tényezőkben. A tenger mindkettő számára a kinti világ, a hontalanság, a föld a megérkezés, az otthon.

Ennyi talán elég legalább annak a bizonyítására, hogy a két költemény nem fűzhető össze egygyé. Az azonban aligha tagadható, hogy ikrek. Ha nem Petroniustól valók, úgy csupán változatok egy témára, ami epigrammaköltőknél nem ritka. Ha viszont a regényből valók, úgy talán egy költői verseny részei. Ha így van, úgy érdekes volna tudni, hogy melyiknek jutott a győzelem. Minthogy ezt nem tudjuk, itt az olvasó számára lehetőség nyílik egy újabb hozzávetésre.

SUMMARY

Two Poems from the *Anthologia Latina* — Some remarks concerning the textual criticism of two poems of the *Anthologia Latina* (472 and 475 Shackleton-Bailey = 474 and 477 Riese) and the interpretation of them as poems of homecoming.

Keywords: *Anthologia Latina*

¹⁸ Vö. Hor. C. 3, 9, 21—24.